

Gertrud Sundvik (1920–2010)

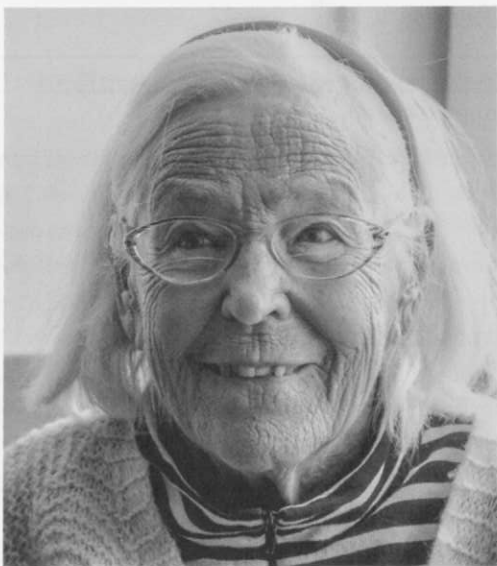
– ett liv i folkmusikens tjänst

Lissman Gunnar Turesson

När Gertrud Sundvik avled 2010 lämnade hon efter sig en omfattande samling efter sin långa verksamhet inom folkmusikområdet. Samlingen – som bland annat innehåller inspelningar, brev, noter och föredragsmanuskript – har lämnats till Svenskt visarkiv av Lissman Gunnar Turesson. Han kände Gertrud Sundvik väl och vi har bitt honom skriva en artikel om Gertrud Sundviks liv i folkmusikens tjänst.

Reds. anm.

Gertrud Sundvik (född Sjöberg) föddes 1920 i Nyhyttan i Vika, som ligger utanför Falun. Gertrud var yngst av fem syskon och hon har berättat att hennes tidigaste minne av musik var när den yngste brodern fick en fiol och lärde sig spela av Brodd Albin Johansson (1897–1964). Denne Brodd Albin var storspelman och besökte emellanåt familjen. Gertrud har berättat att när Brodd Albin kom på besök så tog hon en liten pall, satte sig vid spelmannens

Gertrud Sundvik 2010. Foto: Lissman Gunnar Turesson.

fötter och insöp den ljuvliga musiken. Det var även flera andra spelmän som besökte familjen.

Vid sju års ålder flyttade familjen in till Falun, och det blev något av en kulturkrock. I Nyhyttan hälsade och neg Gertrud på alla hon mötte, och alla hälsade tillbaka. I Falun fortsatte hon med att hälsa på samma sätt, men ingen hälsade tillbaka – hon upplevde det som om ingen såg henne. I skolan var det läsning, skrivning, räkning och att lära sig psalmverser utantill. Från tredje klass kom Gertrud med i skolkören och fick vara med och uppträda, bland annat i kyrkan. Det var en blandad repertoar där folkvisor ingick, däribland två verser av "Och jungfrun hon skulle sig till ottesången gå" (balladen "Den bergtagna"). Gertrud hade redan från tidig skolålder ett intresse av att framträda. I tonåren gick hon med i IOGT och SGU (Sveriges Godtemplarungdom) vilket blev en viktig del i hennes kulturella fostran. Där var det mycket musik, teater och sång. Teater var det som hon tyckte bäst om, i form av revyer och kabaréer. Inte sällan var det Gertrud som tog initiativ till arrangemangen. Under 1930-talet köpte hennes far ett piano. En syster lärde sig att spela på det, äldsta brodern spelade dragspel och en annan broder spelade fiol och, som Gertrud sa, "sen sjöng vi allihop". Ofta var det skillingtrycksvisor med många verser.

Familjebildning och folkmusikinsamling

År 1936 träffade Gertrud Alvar Sundvik som kom att bli hennes livskamrat. De unga tu gifte sig 1943, 1944 föddes första sonen och 1949 den andra. I slutet av 1940-talet läste Gertrud om en spelmansstämma där det bland annat skulle resas en minnessten över storspelmannen Anders Frisell (1870–1944). Det var ovanligt på den tiden att en hemmafru för en sådan sak skulle lämna man och barn hemma, men nu var hennes längtan så stark att hon genomdrev sin önskan. På stämman träffade hon storheter som Gössa Anders Andersson, Olof Tillman och Karl Sporr. Vidare fick hon kontakt med Helmy Hansson och Boda spelmanslag. Nu väcktes hennes intresse för folkmusiken till liv igen, den där fina känslan från barndomshemmet när Brodd Albin hälsade på och spelade.

Nyåret 1948–49 flyttade familjen till Växjö då maken Alvar fått arbete i Småland. Det tog kanske tre år innan Gertrud hade skaffat sig ett socialt

nätverk i den nya staden, och under tiden lyssnade hon mycket på radio. Vid den här tiden började även Alvar att intressera sig för folkmusik, och han kom att bli ett stort stöd för Gertrud i hennes verksamhet. Under semestern åkte familjen till Dalarna, och via Helmy Hansson fick Gertrud nya bekantskaper. I Bingsjö kom Pekkös Gustav att bli en kär vän, och familjen Sundvik kom också att köpa ett sommarställe i Bingsjö.

Även i Småland sökte hon upp gamla spelmän och kom så småningom i kontakt med bland andra Axel Sjölander, som hon också kom att spela in. Gertrud skrev ett brev till Matts Arnberg på Radiotjänst och framförde sina tankar om folkmusik och traditionsbärare. Detta resulterade i en bekantskap, men även i att Gertrud förmedlade kontakter mellan Matts Arnberg och olika traditionsbärare. En av radions inspelningsresor gick till Bingsjö 1954. Matts Arnberg kom med inspelningsbuss och ett sällskap där bland andra Carl-Allan Moberg ingick, professor i musikkforskning vid Uppsala universitet och Arnbergs lärare. Pekkös Gustav, Pål Olle och andra spelmän blev inspelade på lackskivor vid det här tillfället. Dessa inspelningsresor gav dessutom ekon i form av artiklar i olika tidningar och ett TV-program där Gertrud medverkade.

I början av 1950-talet blev hon bekant med Ingemar Olsson (senare Odengran), och genom Ingemar och hans far Carl Olsson uppdagades en stor visskatt som hade gått i tradition inom familjen. Matts Arnberg och Ulf Peder Olrog gjorde 1957 en inspelningsresa för Radiotjänst i Småland med makarna Sundvik som förmedlare. En tid efter Radiotjänsts besök fick Gertrud ett brev. Det var från en kvinna som efter att ha hört Arnbergs folkmusikprogram i radion skrivit till honom om att hennes svärmor hade en rik visskatt. Matts Arnberg bollade uppgifterna vidare till Gertrud. Svärmodern var Vendla Johansson från Delary, som på så sätt kom att bli väl dokumenterad av Gertrud och senare också av Radiotjänst. På Gertruds initiativ skapades också en folkmusikutställning på Smålands museum i Växjö. Under utställningen fanns ett antal klingande programpunkter, där bland andra Carl och Ingemar Olsson samt Vendla Johansson medverkade.

På 1960-talet flyttade familjen Sundvik tillbaka till Falun. Sin vana trogen fortsatte Gertrud med sina inspelningar, men nu också utanför landets gränser. År 1968 sökte och fick hon ett stipendium för att göra traditionsinspelningar i Finland. Färden gick till Savolax där hon besökte spelmän och sångare i deras hem. Även till Norge och Färöarna gick hennes inspelningsresor. På den sistnämnda ögruppen tillbringade Gertrud omkring två veckor i januari

1976. I hennes dagbok för 9 januari kan man läsa följande om ett möte med färöisk kvaddans:

Vid efterspel i ett hem, alla som nyss stormsjungit i dansen satt plötsligt tysta o. fåordiga vid bordet. (värden gick omkring o. bjöd på starkt ur ett glas som gick från mun till mun, en helt annan gemenskap än när var o. en sitta med sitt glas o. säger skål) men när några i köket började ett kvad o. dansade, då tändes deras ögon och fortare än kvickt tog de sista smörgåstuggan och sista kaffetåren, instämde i sången och så ut i köket där dansen sedan gick intensivt och med försångare som verkligen var "borta" långt inne i kvadet "Grindavisan" ... Kl ½2 gav vi oss iväg, då gick dansen för fullt – kanske till morgonen.

Folkbildningsverksamhet, spridning och arkivering

Vid sidan av sina inspelningar bedrev Gertrud Sundvik en omfattande bildningsverksamhet för barngrupper, för lärare, på folkhögskolor och i form av studiecirklar. Dessutom lyfte hon fram de traditionsbärare hon kände i olika sammanhang. År 1986 tog Gertrud initiativ till en LP-skiva: *Mig lyster till att sjunga, Visor i Dalarna*. På den skivan presenteras sex traditionella vissångare. Vid en spelmansstämma i Malung 1972 skulle hon hålla i ett program med traditionsbärare, och det var vid det tillfället som Gertrud myntade begreppet "visstuga", som fortfarande används.

I den rika programverksamhet som Gertrud bedrev lyfte hon även fram unga sångare och spelmän samt invandrad musik. Ett av hennes program handlade om Väinämöinen ur det Finska nationaleposet *Kalevala*. Gertrud hördes även i radio, där hon presenterade olika traditionsbärare. Det skedde ibland i egna program och ibland som gäst; den 19 juli 1978 var Gertrud exempelvis sommarpratare i Sveriges Radio. Vidare skrev hon ett antal artiklar om spelmän och sångare som publicerades i olika tidskrifter, däribland *Dalarnas spelmansblad*.

När Gertrud med familj flyttade tillbaka till Dalarna upptäckte hon att det inte var mycket bevänt med musiksamlingar i Dalarna. Då började hon bygga upp en samling på Dalarnas museum, som på hennes initiativ även fick ett musikrum. Denna verksamhet ledde efter hand fram till att en särskild musikantikvarietjänst skapades vid museet.

Som pensionär fortsatte hon sin vana trogen med olika folkbildningsprogram. Inom PRO genomfördes ett program om Ernst Rolf, där Gertrud

gjorde ett bejublat framförande av "Den tandlösa bevärigen". När maken Alvar avled 1996 flyttade Gertrud in i ett seniorboende. Där träffades man på torsdagar och läste poesi, och Gertrud deltog med intresse i detta. När åldern började ta ut sin rätt kunde hon till slut inte gå på konserter längre, och inte heller delta i det kulturliv som erbjöds. Däremot ville hon alltid veta vad som hände när jag kom på besök. Nyfikenheten hade hon kvar livet ut. Gertrud avled år 2010 vid 90 års ålder.

Slutord

Gertrud Sundvik var verksam i en brytningstid då det i vårt moderna samhälle fortfarande fanns människor som hade upplevt det mer traditionella livet under 1800-talets slut.

Hon hade förmågan att komma i kontakt med och att få tillträde till de rum där dessa förmedlare kunde berätta och sjunga för henne och hennes bandspelare. Många av hennes informanter kom även att bli personliga vänner. Gertrud och maken Alvar kunde tillbringa en kväll med medlemmar av Boda spelmanslag, där spelmännen spelade på sina fioler och Gertrud spelade på sin cittra.

Jag minns Gertrud från bystugedanser på 1970-talet, hur nyfiken hon var på vem jag var. Nu var det inte bara mig hon var nyfiken på utan i stort sett alla som spelade och/eller sjöng. Ibland övergick denna nyfikenhet till att engagera oss, både unga och gamla vänner, i olika sammanhang. Det kunde vara i form av konserter, kursverksamhet, visstugor med mera. Jag minns Gertrud som en glad människa, och när hon var gammal och stundom plågad av smärta berättade hon att hennes mamma hade sagt: "Glöm inte att skratta, barn." Vidare var Gertrud med sin gedigna kunskap om folkmusik ett viktigt bollplank. Jag själv har haft mycken hjälp av henne vid skrivandet av några vishäften, och jag vet flera som har rådfrågat Gertrud i samband med skivproduktioner. För folkmusiker har Gertrud varit en inspirationskälla och något av en levande uppslagsbok. Vi är många som har henne att tacka för så mycket.

Jag och många med mig är glada att vi fått lära känna Gertrud.

...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...

...

...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...

...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...
...the ... of ... and ...

...